

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies Tapio Rätty käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä.

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus -palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelyjä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaaliturva.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin: www.sosiaaliturva.fi

Uusi lastensuojelulaki korostaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän merkitystä lapsen edun valvojana.

Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lisää vastuuta ja valtaa

Ensi vuoden alusta voimaan tuleva uusi lastensuojelulaki korostaa lapsen edun huomioimista ja hänen kuulemistaan ja mielipiteensä selvittämistä kaikissa häntä koskevissa asioissa.

Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle on laissa määrätty lastensuojeluasian hoitoon, toimeenpanoon, valvontaan sekä päätöksentekoon liittyviä tehtäviä. Vaikka ne eivät ole kaikilta osin uusia, lain säännökset on otettava huomioon sosiaalityöntekijän tehtäväkuvia määriteltäessä sekä erityisesti kunnan lastensuojelulain mukaista päätöksentekojärjestelmää arvioitaessa.

Laki ei sisällä minkäänlaisia mitoitusnormeja tai sosiaalityöntekijän ja asiakkaina olevien lasten tai lapsiperheiden välistä suhdelukua. Tällaisten säättäminen olisi ollut mahdotonta. Mitoitusnormeilla tai suhdeluilla ei voida huomioida lastensuojeluasioiden monimuotoisuutta ja tapausten kulloinkin vaatimaa lastensuojelun sosiaalityön panostusta.

Nähdäkseni lain säännökset kuitenkin pakottavat ainakin isoimmat kunnat arvioimaan sitä, miten lastensuojelutyötä kunnissa tulevaisuudessa tehdään ja minkälaiset resurssit siihen varataan. Arvioinnissa on mielestäni otettava huomioon myös se, miten paljon asiakkaita voidaan kulloinkin tosiasiallisesti ohjata sosiaalityöntekijälle.

Lapselle vastuusosiaalityöntekijä

Lain 13 §:n mukaan asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsella ja hänen perheellään on asiakkuuden alkaessa aina oikeus saada tietoonsa, kuka heidän asioitaan käsittelee. Asiakkuuden alkamisesta on säädetty tarkemmin lain 26 ja 27 §:ssä.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä on säädetty lain 24 §:ssä. Lapselle nimetyn sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista, avustettava lasta tai nuorta hänen puhevaltansa käytössä ja tarvittaessa ohjattava lapsi tai nuori riittävän oikeusavun piiriin.

Jos lapsen ja hänen huoltajansa tai vanhempansa välillä vallitsee lastensuojelulain 22 §:n tarkoittama intressiristiriita, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava siitä, että lapselle haetaan tarvittaessa edunvalvoja. Sosiaalityöntekijän ei siten tarvitse itse tehdä hakemusta edunvalvojan määräämiseksi, mutta hänellä on lain mukaan vel-

vollisuus arvioida, täytyvätkö asiassa säännöksen tarkoittamat edellytykset edunvalvojan hakemiselle. Se, miten edunvalvojan hakemus pannaan vireille, on kunnan omassa harkinnassa.

Asiakkuudesta tehtävä päätös

Lain 27 §:n mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä lapsen ja perheen tilanteesta lastensuojelutarpeen selvitys ilman aiheutonta viivästystä. Se on valmistettava viimeistään 3 kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta.

Lastensuojelutarpeen selvitys voi vaatia hyvinkin laajoja selvityksiä ja yhteydenottoja lapselle läheisiin henkilöihin tai viranomaisiin. Säännöksen tarkoittama enimmäismääräaika on kuitenkin poikkeussäännös. Selvityksen valmistumisen jälkeen on lapselle nimetyn sosiaalityöntekijän ”päättävä”, jatketaanko lastensuojelun asiakkuutta vai päättykö se.

Lastensuojelua toteutettaessa – palvelujen tarvetta arvioitaessa – lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai vaihtoehtoisesti muun lastensuojelun työntekijän on tavattava lasta riittävän usein henkilökohtaisesti.

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle ja perheelle on lähtökohtaisesti aina tehtävä asiakassuunnitelma. Sen laatimisvelvollisuutta ei ole sinänsä säädetty nimenomaisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lain 47 §:stä kuitenkin ilmenee, että hänen on aina asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä arvioitava huostassapidon jatkamisen edellytykset. Ne on arvioitava myös silloin, kun lapsi tai lapsen huoltaja hakee huostassapidon lopettamista.

Käytännössä asiakassuunnitelman laatiminen huostaanotetulle lapselle on hänen asioistaan vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluva tehtävä. On tarkoituksenmukaista, että myös avohuollossa toimitaan näin.

Kun sosiaalityöntekijä hoitaa lastensuojeluasia, hän voi käydä neuvotteluja eri viranomais- tahojen ja muiden perheelle tai lapselle läheisten henkilöiden kanssa. Uutena asiana laissa on säädetty velvollisuus kartoittaa lapsen läheisverkosto. Selvitettäessä lastensuojelun tarvetta ei näitä tehtäviä ole säädetty nimenomaisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Käytännössä hä-

nen on kuitenkin johdettava selvitys- ja valmistelu prosessia ja tarvittaessa itse osallistuttava edellä mainittuihin neuvotteluihin tai lapsen läheispiirin kartoittamiseen.

Oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun

Jos lasta ollaan ottamassa huostaan, sen valmistelu tapahtuu parityönä kuten voimassa olevan lain mukaan. Päävastuussa on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Hän vastaa ja huolehtii myös siitä, että yhteistyö sijaishuolto paikan edustajien ja lapsen vanhempien tai muiden hänelle läheisten kanssa sujuu sijaishuollon aikana.

Huostaanoton aikana on asiakassuunnitelmaan aina kirjattava se, miten lapsen oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun turvataan. Käytännössä lapsi käy henkilökohtaisen keskustelun hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Valvontaan liittyvät tehtävät

Lain 16 §:ssä on säädetty muun muassa avohuollon tukitoimena, sijaishuoltoon sijoitettuna tai jälkihuollossa olevan lapsen tai nuoren palvelujen järjestämisestä tämän sijoituskunnassa. Säännös sisältää myös sen, miten lopullinen kustannusvastuu määräytyy sijoittajakunnan ja lapsen sijoituskunnan välillä.

Lähtökohdana on, että kodin ulkopuolelle sijoitettu lapsi saa sijoituksen edellyttämät palvelut ja tukitoimet sijoituskunnassaan. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava, että tämä lapsen oikeus tarpeenmukaisten palvelujen ja tukitoimien saantiin myös toteutuu.

Sijoituskunnan on pidettävä lain 78 §:n mukaan rekisteriä kuntaan sijoitetuista lapsista. Rekisterin ylläpito palvelee osaltaan edellä mainittua päämäärää; lapsen oikeutta saada riittävät, hänelle sopivat palvelut sijoituskunnassa.

Lapsen vastuusosiaalityöntekijälle kuuluu myös lapsen sijaishuolto paikan valvonta. Lain 79 §:n mukaan kunnalla on ilmoitusvelvollisuus havaitsemistaan puutteista tai virheistä sijoituskunnalle ja viime kädessä toimivaltaiselle lääninhallitukselle. Käytännössä sijaishuolto paikan valvonta jää lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lain 25 §:ssä on säädetty erityinen ilmoitusvelvollisuus kunnasta muuttavasta lastensuojeluperheestä. Velvollisuus on asetettu sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Mikäli lastensuojelutarpeen selvitys on kesken ja perhe muuttaa toiseen kuntaan, toimintavelvollisuus – siis ilmoitusvelvollisuus – on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä.

Jos huostaanotettuun lapseen kohdistetaan lastensuojelulaitoksessa lain tarkoitettuja rajoituksia,

niiden valvonta on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä. Lain 67 §:ssä on nimenomaisesti säädetty lapselta pidätetyn lähetyksen toimittamisesta tämän asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle päätöksentekoa varten.

Jos taas lasta on jouduttu kiinnipitämään, lastensuojelulaitoksen on annettava selvitys siitä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Laitos on voinut rajoittaa myös lain 69 §:n mukaan lapsen liikkumisvapautta. Laitoksessa tehtävä liikkumisvapauden rajoittamispäätös on aina lyhytaikainen. Tietyin edellytyksin sitä voidaan jatkaa. Päätösvalta on säädetty asiassa nimenomaisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Vastuusosiaalityöntekijälle on myös aina ilmoitettava lapsen eristämisestä tai sen jatkamisesta. Hän myös päättää erityisen huolenpidon lopettamisesta.

Kun lapseen kohdistetaan rajoitustoimenpiteitä, sosiaalityöntekijän on arvioitava, mikä vaikutus niillä on asiakassuunnitelmaan. Hänen on myös valvottava, että lapsi saa riittävät käyttövarat sijaishuollossa – perhehoidossa tai laitoshuollossa – ollessaan.

Päätöksenteon valmistelu

Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle on säädetty tehtäviä nimenomaisesti tiettyjen lasta koskevien päätösten valmistelussa.

Lain 28 §:ssä on säädetty tuomioistuimen luvasta lapsen tutkimiseen. Hakemuksen hallinto-oikeudelle tekee lain 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija. Hakemuksen valmisteleo lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Kun kysymys on ei-tahdonvastaisen huostaanoton valmistelusta, siitä vastaa lapsen vastuusosiaalityöntekijä, ja asiasta päättää lain 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija. Näin menetellään myös silloin, kun päätetään sijaishuollon muuttamisesta.

Jos kysymys on vastentahtoisesta huostaanotosta, hakemuksen hallinto-oikeudelle siitä voi tehdä lain 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmisteleo hakemuksen. Hän valmisteleo myös lain 13 §:n 1 momentin mukaan määräytyvän viranhaltijan päätettäväksi huostassapidon lopettamista koskevan asian sekä erityistä huolenpitoa tai sen jatkamista koskevan asian.

Vastuusosiaalityöntekijälle kuuluva päätösvalta

Lastensuojelulaisissa on säädetty nimenomaisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluvasta päätösvalasta. Tätä yksinomaan hänelle kuuluvaa päätösvaltaa ei kunta voi delegoida

tai määrätä muulle viranhaltijalle. Muilta osin on kunnan harkinnassa, miten päätösvalta kunnassa muutoin järjestetään.

Jos lapsi on kiireellisesti sijoitettu (38 §), kiireellisen sijoituksen lakkaamisesta on tehtävä päätös. Jos lapselle on jo määrätty oma vastuusosiaalityöntekijä, tämä tekee päätöksen. Muutoin päätöksen tekee lain 13 §:n 2 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija.

Jos kiireellistä sijoitusta on tarpeen jatkaa, asiasta päättää hallinto-oikeus. Hakemuksen hallinto-oikeuteen tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä voidaan rajoittaa kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton aikana. Yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen voi kunnan harkinnan mukaan – päätösvaltan rajat on kunnassa tullut etukäteen määritellä – tehdä kiireellisessä tilanteessa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, muu toimielimen määräämä sosiaalityöntekijä tai laitoksen johtaja. Jos kysymys on yhteydenpidon rajoitus päätöksen, siis laitoksen johtajan päätöksen, jatkamisesta, päätöksen tekee lain 63 §:n mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Tarvittavan tuen järjestäminen

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on huolehdittava siitä, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä käytännössä myös selviytyy tehtävästään ja saa riittävästi apua ja tukea lastensuojelun asian hoidossa, päätöksenteon valmistelussa ja lasta koskevia päätöksiä tehtäessä. Lastensuojelulain 14 §:n 1 momentin mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvua ja kehitystä, terveydenhuoltoa, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta.

Säännös myös velvoittaa kunnan asettamaan lastensuojelun asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä on avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Asiantuntijaryhmä voi antaa myös lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi. ●

*Tapio Rätty on selvittänyt uutta lastensuojelulakia teoksessaan *Uusi lastensuojelulaki*, joka ilmestyi elokuussa Editan julkaisemana. Siinä on arvioitu yksityiskohtaisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluvia tehtäviä. Siinä on myös selvitetty uuden lastensuojelulain soveltamista käytännön esimerkein ja oikeuskäytännön perusteella.*

Lastensuojelulaki 2007/417

Ajantasainen lainsäädäntö verkossa: www.finlex.fi